

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมา

ตั้งแต่อดีตกาลการปกครองของไทยมีศูนย์กลางการปกครองอยู่ที่พระมหากษัตริย์ผู้เป็นองค์พระประมุขแห่งรัฐ โดยที่องค์พระมหากษัตริย์ได้ทรงนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาใช้เป็นองค์ประกอบในการบริหารราชการแผ่นดินมาทุกยุคสมัยทั้งในด้านการปกครอง การศึกษา สังคม วัฒนธรรม และจารีตประเพณีจนสามารถทำให้ปวงชนมีความร่มเย็นเป็นสุขสืบมาและมีความเจริญรุ่งเรืองได้ในทุกยุคทุกสมัย เช่น เมื่อทรงแสดงธรรมแก่ผู้ปกครอง ก็ทรงแสดงทศพิธราชธรรม คือธรรมสำหรับพระราชา 10 ประการ เพราะศูนย์รวมของการปกครองหรือกลไกสำคัญอันจะนำไปสู่ความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการปกครองอยู่ที่ผู้ปกครอง ตั้งแต่พระราชผู้เป็นพระประมุขของรัฐ ฉะนั้นหลักธรรมทศพิธราชธรรมจึงเน้นความสำคัญของผู้นำหรือนั่นที่ตัวผู้นำว่าจะต้องมีคุณสมบัติหรือมีคุณธรรมอะไรบ้างจึงจะนำประเทศชาติไปสู่ความ ร่มเย็นเป็นสุข หากพิจารณาด้วยดีแล้วจะเห็นว่าไม่ใช่เป็นธรรมสำหรับผู้ปกครองสูงสุด คือ เพราะพระราชา หรือพระมหากษัตริย์เท่านั้น แต่เป็นธรรมสำหรับผู้ทำหน้าที่ปกครองทั่ว ๆ ไป ตั้งแต่ระดับชาติ ตลอดจนมาจนถึงระดับประชาชนในชาติทั่วไป จะแตกต่างกันก็ตรงที่ของเขต แห่งความรับผิดชอบในการปกครอง ซึ่งก็คงมากน้อยแตกต่างกันไปตามฐานะของบุคคลนั้น ๆ ทั้งนี้เพราะความผาสุกของคนที่อยู่รวมกันเป็นหมู่เป็นคณะนับแต่ครอบครัวไปจนถึงประเทศชาตินั้นขึ้นอยู่กับผู้นำ หรือผู้ปกครองเป็นสำคัญ แต่ทั้งนี้ก็มีไว้ว่าเฉพาะผู้นำหรือผู้ปกครองเท่านั้นที่จะต้องปฏิบัติธรรม หรือรับผิดชอบต่อความผาสุกของหมู่คณะ (ถาณุพล ญา. 2554 : 1) สอดคล้องกับ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2546 : 4) กล่าวว่า ผู้นำหรือผู้บริหาร คือ คุณสมบัติเช่น สติปัญญา ความดีงาม ความรู้ ความสามารถ ของบุคคล ที่ชักนำไปให้คนทั้งหลายมาประสานกัน และพากัน ไปสู่จุดหมายที่ดีงาม พุทธองค์ตรัสไว้ในโคปาลสูตร โดยการเปรียบเทียบฝูงโค และโค 2 จำฝูง เกี่ยวกับผู้นำและผู้บริหาร ตลอด ผู้ตามไว้ว่า เหมือนโคหัวหน้าฝูงว่ายนํ้าไปสู่ฝั่งตรงกันข้าม หากโคหัวหน้าฝูงว่ายนํ้าไปตรงฝูงโค ทั้งหลายก็ตรงตามกันและประสบกับความปลอดภัย หากโคหัวหน้าฝูงพาว์นํ้าไปคด โคทั้งฝูงที่ติดตาม ย่อมจะดำเนินไปคด และประสบกับความลำบากฉิบหายในหมู่มนุษย์ก็ฉนั้น บุคคลผู้ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นใหญ่ หรือเป็นผู้นำหากมีคุณธรรมในการดำเนินชีวิตหรือในการปกครองแล้ว ผู้ตามย่อมจะเดินตามแบบของผู้นำด้วยดีและประสบกับความปลอดภัยหากว่าผู้นำ หรือหัวหน้า ไม่ประกอบด้วยคุณธรรมในการดำเนิน ชีวิตหรือในการปกครองแล้ว ผู้ตามย่อมจะดำเนินไปตาม และประสบกับความลำบากฉิบหายนั้น

ผู้อยู่ในปกครองไม่ต้องปฏิบัติธรรมหรือไม่ต้องรับผิดชอบ ทุกคนที่รวมอยู่ในหมู่คณะหรือประเทศชาติเดียวกันต่างต้องรับผิดชอบต่อความผาสุกของกันและกันด้วยกันทั้งนั้นแต่สำหรับผู้หน้านั้น ในฐานะที่เป็นผู้นำจำต้องปฏิบัติตนให้เป็นเยี่ยงอย่างที่ดีแก่ผู้ตามหรือผู้อยู่ในปกครองเป็นอันดับแรกจึงจะสมกับที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้นำ ฉะนั้นผู้นำจึงอยู่ในฐานะที่ต้องรับผิดชอบต่อหน้ากว่าผู้อื่นในหมู่เดียวกันด้วยเหตุนี้เอง ในทางพระพุทธศาสนาจึงเน้นการปฏิบัติธรรมของผู้ที่เป็นผู้นำหรือผู้ปกครองหมู่คณะหรือประเทศชาติมาก ทั้งนี้เพื่อให้สถานศึกษาสามารถขับเคลื่อนและเพื่อเป็นการป้องกันหรือแก้ปัญหาต่าง ๆ ให้ผ่านพ้นไปด้วยดีจึงมีการนำหลักธรรมคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาซึ่งเปรียบเสมือนสายโลหิตแห่งวัฒนธรรมที่แน่นอยู่ในความรู้สึกและหล่อเลี้ยงจิตใจของคนไทยมานาน เข้ามาสอนมาประยุกต์ใช้เพื่อให้รู้จักความจริงตามธรรมชาติและชีวิตสอนให้รู้จักตนเองพิจารณาแก้ไขปัญหาและพัฒนาตนเองด้วยเหตุผล โดยอาศัยคำสอนที่เรียกว่าหลักธรรม พร้อมกันนี้ได้มีการนำหลักธรรมคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนามาเป็นเครื่องกำกับในการบริหารสถานศึกษาในทุก ๆ ด้าน การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา คือเป้าหมายการปฏิรูปการศึกษาที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการโดยให้เป็นรูปแบบการบริหารงานที่มีบุคคลหลาย ๆ คนเข้าไปมีส่วนร่วมรับผิดชอบร่วมกันกำหนดนโยบายตัดสินใจ เพื่อให้ฝ่ายปฏิบัติในหน่วยงานหรือองค์กรมีการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2550 : 2)

ดังที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงมีพระบรมราโชวาทพระราชทานแก่นิสิตและนักศึกษา ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรและประกาศนียบัตรของวิทยาลัยวิชาการศึกษา ณ วิทยาลัยวิชาการศึกษา ถนนประสานมิตร วันศุกร์ ที่ 12 ธันวาคม 2512 ความตอนหนึ่งว่า “งานด้านการศึกษาเป็นงานสำคัญที่สุดอย่างหนึ่งของชาติเพราะความเจริญความเสื่อมของชาตินั้น ขึ้นอยู่กับการศึกษาของพลเมืองเป็นข้อใหญ่ตามข้อเท็จจริงที่ทราบกันดีแล้วระยะนี้บ้านเมืองของเรามีพลเมืองเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วทั้งมีสัญญาณบางอย่างเกิดขึ้นด้วยว่าพลเมืองของเราบางส่วนเสื่อมทรามลงไปในความประพฤติดและจิตใจซึ่งเป็นอาการที่น่าวิตกว่าถ้าหากยังคงเป็นอยู่ต่อไปเราอาจเอาตัวไม่รอด ปรากฏการณ์เช่นนี้ นอกจากเหตุอื่นแล้วต้องมีเหตุมาจากการจัดการศึกษาอย่างแน่นอน จึงพูดได้อย่างเต็มปากแล้วว่าเราต้องจัดงานด้านการศึกษาให้เข้มแข็งยิ่งขึ้นและผู้มีหน้าที่ทางด้านนี้ทุกฝ่าย ทุกระดับ ทุกคนจะต้องทำงานกันจริง ๆ ให้หนักแน่นขึ้นอีกมาก ๆ” สอดคล้องกับ (พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช. ออนไลน์.2559) พระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสที่อัญเชิญมานี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการศึกษาจึงจำเป็นที่ผู้ที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาทุกภาคส่วน ต้องให้ความสำคัญและต้องกระทำอย่างเร่งด่วน การบริหารสถานศึกษาเป็นภารกิจที่สำคัญอย่างยิ่งของผู้บริหารสถานศึกษา

ในทุกระดับโดยเฉพาะในยุคของการเปลี่ยนแปลงของโลกและสภาวะการแข่งขันปัจจุบันผู้คนมีคุณธรรมจริยธรรมลดลง ผู้บริหารในฐานะผู้นำทางการศึกษาจึงควรมีแนวปฏิบัติที่อยู่ในกรอบของคุณธรรมเพราะคุณธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวรั้งจิตใจบุคคลให้ประพฤติในทางที่ถูกที่ควรและเป็นเครื่องมือช่วยส่งเสริมให้บุคคลนั้นเป็นที่ยอมรับนับถือแก่ผู้ร่วมงาน ทำให้ผู้ร่วมงานเกิดขวัญและกำลังใจรู้สึกมั่นคงในการปฏิบัติงาน ซึ่งจะส่งผลให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับ อัมไพ อุ่นศิริ (2557 : 2) กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษาจะประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวในการบริหารการศึกษา คุณลักษณะผู้นำของ ผู้บริหารสถานศึกษาจึงมีส่วนเกี่ยวข้องอยู่ด้วยเป็นอย่างมาก ถ้าผู้บริหารมีคุณลักษณะที่ดี มีความรู้คู่คุณธรรมซึ่งคุณลักษณะเหล่านี้ถ้าอยู่ในตัวผู้บริหารสถานศึกษาใด สถานศึกษานั้นจะได้รับความร่วมมือจากคณะครูทุกคนทำให้การบริหารในองค์กรประสบความสำเร็จและเกิดประสิทธิผลได้

ตามที่แนวนโยบายพื้นฐานตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 แนวนโยบายด้าน ศาสนา สังคม การสาธารณสุข การศึกษา และวัฒนธรรม มาตรา 79 รัฐต้องให้ความอุปถัมภ์และคุ้มครอง พระพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาที่ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่นับถือมาช้านานและศาสนาอื่น ทั้งต้องส่งเสริม ความเข้าใจอันดีและความสมานฉันท์ระหว่างศาสนิกชนของทุกศาสนา รวมทั้งสนับสนุนการนำหลักธรรม ของศาสนามาใช้เพื่อเสริมสร้าง คุณธรรมและพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งแผนการศึกษาแห่งชาติได้กำหนด วัตถุประสงค์และแนวนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม คือ เพื่อดำเนินการในการ พัฒนาคนรอบด้านอย่างสมดุลเพื่อเป็นฐานของการพัฒนาโดยเฉพาะแนวนโยบายเพื่อดำเนินการ การปลูกฝังและเสริมสร้างศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในระบบวิถีชีวิตที่ดีงาม สร้างสังคมไปให้เป็นสังคมคุณธรรม ภูมิปัญญาและการเรียนรู้โดยเฉพาะตามแนวนโยบายเพื่อดำเนินการ การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความรู้ความคิดความประพฤติและคุณธรรมของคนมีเป้าหมายเพื่อให้คนไทยทุกคนมีทักษะและกระบวนการในการคิดวิเคราะห์และแก้ไขปัญหา สามารถ พัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่องตลอดจนมีความซื่อสัตย์สุจริต รู้จักรับผิดชอบ ชั่วดีมีระเบียบวินัยประหยัด อดออมมีจิตสำนึกมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม และมีสุขภาพแข็งแรงและพัฒนาสภาพแวดล้อมของสังคม เพื่อเป็นฐานในการพัฒนาคนและสร้างสังคมคุณธรรม ภูมิปัญญาและการเรียนรู้(สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. 2551 : 1-2) การพัฒนาสังคมและประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้า การจัดการศึกษาจึงเป็นรากฐานที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งที่จะสร้างสรรค์พัฒนาคนให้มีคุณภาพและการศึกษายังทำให้ศักยภาพที่มีอยู่ในตัวคนได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่ที่มีความสามารถที่จะยืนหยัดอยู่ได้อย่างมั่นคงพร้อมปรับตัวได้ทันกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว การจัดการศึกษาให้เกิดคุณภาพนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องมีความรู้

ความสามารถเพราะความสำเร็จของงานทุกด้านขึ้นอยู่กับผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งเป็นผู้นำ
 แห่งการเปลี่ยนแปลงในกระบวนการบริหาร ดังนั้นความสามารถของผู้บริหารโรงเรียนใน
 ยุคปัจจุบันจะต้องเป็นผู้นำและปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ
 ตลอดจนมุ่งทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม ความสำเร็จของโรงเรียนซึ่งเป็นองค์กรขึ้นอยู่กับปัจจัยด้าน
 บุคคลเป็นหลักหากผู้บริหารโรงเรียนมีคุณลักษณะผู้นำที่มีคุณสมบัติที่เหมาะสมแล้ว โอกาส
 ที่จะประสบความสำเร็จก็สูงขึ้น ผู้บริหารโรงเรียนจึงเปรียบเสมือนหัวใจของสถานศึกษา
 (เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์. ออนไลน์.2551) นอกจากนี้ผู้บริหารควรมีความเชื่อมั่นและไว้วางใจ
 ผู้ร่วมงาน มีความสัมพันธ์โดยส่วนตัวเป็นอย่างดีที่มีมิตรระหว่างผู้บริหารและผู้ร่วมงาน มีการรับ
 ฟังคำแนะนำและความคิดเห็นจากผู้ใต้บังคับบัญชาทุกระดับและนำมาปฏิบัติอย่างจริงจังโดยทุกฝ่าย
 ต่างมุ่งที่จะสนับสนุนความพยายามที่จะให้เป้าหมายขององค์กรสัมฤทธิ์ผลตามที่วางไว้
 (สุนทร โคตรบรรเทา. 2551 : 126) การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและยอมรับในเป้าหมาย
 เดียวกันจะช่วยกระตุ้นให้บุคคลเกิดความสำนึกในหน้าที่ความรับผิดชอบต่อการปฏิบัติงาน
 ขององค์กร (การดี อนันต์นาวี. 2552 : 30- 32) จะเห็นได้ว่าการบริหารแบบมีส่วนร่วมยังมีผลต่อ
 การเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานขององค์กรและมีประโยชน์หลายประการเพราะจะก่อให้เกิด
 ความสามัคคีระหว่างผู้บริหารและผู้ร่วมงานทุกระดับในองค์กรลดความขัดแย้งในการทำงาน
 เพิ่มความไว้วางใจซึ่งกันมากขึ้น สร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงาน ผู้ร่วมงานมีสุขภาพจิตดี
 สร้างความเป็นประชาธิปไตยในองค์กร ลดค่าใช้จ่ายและใช้ทรัพยากรอย่างทะนุถนอมทำให้การใช้
 งบประมาณเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและทำให้เกิดความรู้สึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร
 (จันทร์ธานี สงวนนาม. 2551 : 71) การมีส่วนร่วมในการทำงาน แม้ว่าจะไม่ได้รับมอบหมายให้
 ทำงานเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ แต่หากได้รับมอบหมายให้เข้าไปมีส่วนร่วมหรือเข้าไปเป็นส่วน
 หนึ่งของทีมงานโดยบุคคลผู้นั้นได้มีส่วนผลักดันให้งานบรรลุผลสำเร็จอาจสร้างแรงจูงใจให้บุคคล
 นั้นให้เกิดความรู้สึกรักอยากทำงานร่วมกับองค์กรต่อไปเรื่อย ๆ (อนิวัช แก้วจันท. 2550 : 207)
 ทางด้านการศึกษาหลักธรรมเป็นสิ่งส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดผลดีและมีประโยชน์ต่อ
 บุคคลและองค์กร เป็นคุณสมบัติที่ดีของทุกคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ดำรงตำแหน่งผู้บริหารการศึกษา
 จำเป็นต้องมีคุณธรรมจริยธรรมมากกว่าตำแหน่งอื่น ๆ เนื่องจากผู้บริหารเป็นผู้ผลักดัน
 ให้เกิดการดำเนินงานเพื่อพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา ตามวิสัยทัศน์และวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้
 ผู้บริหารการศึกษาจึงเป็นหัวใจสำคัญของสถานศึกษาทุกระดับ ถึงแม้ว่าทุกหน่วยงานให้การยอมรับ
 นับถือผู้บริหารที่มีคุณภาพ นั่นก็คือเป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ มีทักษะความชำนาญงาน
 มีประสบการณ์ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล แต่ที่เหนือสิ่งอื่นใด คือ ความเป็นผู้บริหารที่มีคุณธรรม
 ในจิตใจ และมีจริยธรรมที่น่าเลื่อมใสศรัทธา ซึ่งคุณธรรมและจริยธรรมถือเป็นคุณสมบัติอันสำคัญ

ที่จะเป็นส่วนเสริมให้ผู้บริหารการศึกษาสามารถครองตน ครองคน และครองงานได้อย่างมีประสิทธิภาพผู้บริหารการศึกษาที่ขาดคุณธรรมย่อมเป็นเหตุของความเสื่อมของสถานศึกษามักเกิดความแตกแยกของผู้ร่วมงาน ทำให้ผู้ร่วมงานขาดขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน ส่งผลให้ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของสถานศึกษาลดลง ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีคุณธรรมย่อมเป็นที่รักและเป็นที่ยอมรับของผู้ร่วมงาน และสามารถนำพาสถานศึกษาสู่วิสัยทัศน์ที่ตั้งไว้ได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิผล แม้ว่าจะมีข้อถกเถียงกันในสังคมอย่างกว้างขวางในทางเลื่อกระหว่างผู้บริหารที่มีจริยธรรม (Ethics) กับผู้บริหารที่มีความสามารถ (Competent) ทำให้มีเสียงสะท้อนจากสังคมที่ต้องการจะให้ผู้บริหารที่มีคุณสมบัติพร้อมทั้งสองประการ คือ ทั้งเก่ง และทั้งดี (สิวลี ศิริไล, 2550 : 169)

ดังนั้นเพื่อให้สถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด 1 ในเขตอำเภอที่อยู่ในเขตบริการ อันได้แก่ อำเภอเมืองร้อยเอ็ด อำเภอท่าใหม่ อำเภอแก้งหางเมว และอำเภอนายายอาม สามารถขับเคลื่อนและเพื่อเป็นการป้องกันหรือแก้ปัญหาต่าง ๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นให้ผ่านพ้นไปด้วยดี โดยการนำหลักธรรมคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาเข้ามาประยุกต์ใช้เพื่อให้รู้จักความจริงตามธรรมชาติและดำเนินชีวิต สอนให้รู้จักตนเองพิจารณาแก้ไข ปัญหา และพัฒนาตนเองด้วยเหตุผล โดยการนำหลักธรรมคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนามาเป็นเครื่องกำกับในการบริหารสถานศึกษาในทุก ๆ ด้าน เพื่อสร้างความเชื่อถือ การยอมรับของสังคม ตลอดจนการสร้างภาพพจน์ พอใจให้กับผู้ได้บังคับบัญชาที่สามารถปฏิบัติหน้าที่ภายใต้กรอบแห่งพระพุทธศาสนา จึงอาจกล่าวได้ว่า คุณธรรมและจริยธรรมถือเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดวิถีแห่งการดำเนินบทบาทหน้าที่ของการเป็นผู้บริหารสถานศึกษาที่ดีให้ได้รับการยอมรับนับถือ ความเชื่อถือจากบุคคลต่าง ๆ ทั้งในองค์กร หน่วยงานทางการศึกษาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องและสังคมทั่วไป เพราะเมื่อไรก็ตามที่ผู้บริหารสถานศึกษาขาดคุณธรรมและจริยธรรมย่อมส่งผลกระทบต่อหลักบริหารงาน และภาพลักษณ์ของสถานศึกษาให้เสื่อมลงและนำมาซึ่งความล้มเหลวของสถานศึกษาในอนาคตเช่นกัน (เพ็ญนภา พิสิฐ, 2556 : 2) ผู้บริหารสถานศึกษาจึงควรมีคุณลักษณะที่ดีทั้งด้านคุณวุฒิและคุณธรรมจริยธรรม ในทางตรงกันข้ามถ้าผู้บริหารสถานศึกษาไม่มีคุณภาพ ไม่เป็นผู้นำที่ดีก็จะไม่สามารถพัฒนาองค์กรให้เจริญก้าวหน้า การจัดการศึกษาก็ไม่ประสบความสำเร็จเช่นเดียวกัน (ทรงสวัสดิ์ แสงมณี, 2553 : 59-70) ทั้งนี้การที่ผู้บริหารจะวินิจฉัยสั่งการหรือตัดสินใจแก้ปัญหาต่าง ๆ เพื่อให้งานเกิดประสิทธิภาพ ซึ่งจำเป็นต้องใช้ทักษะทางการบริหารที่เหมาะสม ควรที่จะประกอบด้วยเรื่องสำคัญเกี่ยวกับความรู้ความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ ความเป็นคนดีมีคุณธรรมจริยธรรมและมีบุคลิกภาพที่น่าเลื่อมใสศรัทธา ซึ่งอยู่ในทักษะของผู้บริหารทุกคนไม่ว่าอยู่ในระดับใด (จรัส อติวิทยากรณ์, 2553 : 38) วิฤตติการณ์ที่เกิดขึ้นใน

สังคมยุคปัจจุบันนี้ถือได้ว่ามีความท้าทายต่อจิตวิญญาณของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ได้รับการเรียกขานว่าเป็น “ผู้นำ หรือผู้ปกครอง” บุคคลกลุ่มนี้มีบทบาทสำคัญต่อการเสริมสร้างชุมชนหรือสังคมให้เกิดสันติสุข ทั้งในแง่ของการบังคับใช้กฎหมาย และกติกากฎเพื่อไม่ให้กลุ่มคนในองค์กรเอาใจเปรียบ และทำร้ายซึ่งกันซึ่งกันและกัน รวมไปถึงการใช้วิสัยทัศน์เพื่อที่จะนำองค์กรให้ก้าวไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง และความสุขสวัสดิ โดยการดึงกลุ่มคนต่าง ๆ เข้ามาร่วมพัฒนาองค์กรให้เกิดความเป็นเอกภาพ ด้วยเหตุดังกล่าว ผู้นำ หรือบุคคลที่ก้าวขึ้นไปสู่การเป็นผู้นำจำเป็นที่จะต้องทำให้ทุกคน หรือคนจำนวนมากเกิดความพึงพอใจ แม้ว่าหลักการทางรัฐศาสตร์จะอธิบายไว้ว่า “เป็นไปได้เลยที่จะผู้นำจะทำให้ทุกคนที่อาศัยอยู่ร่วมกันในองค์กร ชุมชน หรือสังคม เกิดความพึงพอใจ แต่จะบริหารจัดการอย่างไร เพื่อให้กลุ่มคนไม่พอใจ หรือเกลียดผู้นำน้อยที่สุด” แต่หากผู้นำบริหารจัดการองค์กรโดยธรรม คือนำหลัก “ทศพิธราชธรรม” ทั้ง 10 ดังที่ได้กล่าวแล้วมาเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการ ย่อมนำไปสู่การสร้างเชื่อมั่นได้ว่า “ผู้นำย่อมสามารถที่จะทำให้คนหรือกลุ่มคนอื่น ๆ เกิดความพอใจแก่ผู้ตาม หรือกลุ่มคนต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ร่วมกันในองค์กร ชุมชน หรือสังคม”

จากประเด็นปัญหาและความสำคัญดังกล่าวข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยสนใจหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่มีความสอดคล้องกับการบริหาร สถานศึกษาด้วยหลักธรรม ทศพิธราชธรรมกับการมีส่วนร่วมของครู มาศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างการประยุกต์ใช้หลักธรรมทศพิธราชธรรมของผู้บริหารสถานศึกษากับการมีส่วนร่วมของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 1 มีประโยชน์เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลสำคัญให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 1 และสถานศึกษาในสังกัด นำไปใช้เป็นแนวทางในการวางแผน พัฒนา และส่งเสริมด้านคุณธรรม จริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา อันจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพของการทำงานมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีจุดประสงค์ของการวิจัยดังต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักธรรมทศพิธราชธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 1
2. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 1
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการประยุกต์ใช้หลักธรรมทศพิธราชธรรมของผู้บริหารสถานศึกษากับการมีส่วนร่วมของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 1

ประโยชน์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางให้ครู ผู้บริหารสถานศึกษาและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 1 ได้มีสารสนเทศเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างการประยุกต์ใช้หลักธรรมทศพิธราชธรรมของผู้บริหารสถานศึกษากับการมีส่วนร่วมของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 1 สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ในการปรับปรุงความสัมพันธ์ระหว่างการประยุกต์ใช้หลักธรรมทศพิธราชธรรมของผู้บริหารสถานศึกษากับการมีส่วนร่วมของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 1 ต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 1 ปีการศึกษา 2562 จำนวน 83 โรงเรียน ครูจำนวน 1,010 คน (กลุ่มสารสนเทศสำนักงานนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. ออนไลน์.2562)

1.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 1 ปีการศึกษา 2562 จำนวน 1,010 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางเทียบหากกลุ่มตัวอย่างของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan, 1970 : 607-610) ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 285 คน ใช้การสุ่มแบบแบ่งชั้นตามสัดส่วน (Proportional Stratified Random Sampling) โดยใช้อำเภอที่ตั้งของสถานศึกษาเป็นชั้นของการสุ่ม หลังจากนั้นคัดเลือกครูของแต่ละอำเภอที่ตั้งของสถานศึกษาด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) จากขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ได้จากตารางเทียบหากกลุ่มตัวอย่าง

ตัวแปรที่ศึกษา

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาตัวแปร ดังนี้

1. ตัวแปรที่ 1 ได้แก่ หลักธรรมทศพิธราชธรรม แบ่งออกได้ 10 ด้าน ดังนี้
 - 1.1 ด้านการให้
 - 1.2 ด้านควบคุมพฤติกรรม
 - 1.3 ด้านเสียสละ
 - 1.4 ด้านซื่อตรง
 - 1.5 ด้านอ่อนโยน
 - 1.6 ด้านยับยั้งชั่งใจ

- 1.7 ด้านระงับความโกรธ
- 1.8 ด้านไม่เบียดเบียน
- 1.9 ด้านอดทน
- 1.10 ด้านหนักแน่น
2. ตัวแปรที่ 2 ได้แก่ การมีส่วนร่วม 4 ด้าน ดังนี้
 - 1.1 ด้านการดำเนินงาน
 - 1.2 ด้านการวางแผน
 - 1.3 ด้านการรับผลประโยชน์
 - 1.4 ด้านการตัดสินใจ

นิยามศัพท์เฉพาะ

หลักธรรมทศพิธราชธรรม หมายถึง คุณธรรมประจำตนของผู้บริหาร นักปกครอง ผู้นำให้มีความเป็นไปโดยธรรมและยังประโยชน์สุขให้เกิดแก่ประชาชนจนเกิดความชื่นชมยินดี มี 10 ด้านดังนี้

1. การให้ หมายถึง คือ การสละทรัพย์สิ่งของ การช่วยเหลือเกื้อกูล การบำเพ็ญสาธารณประโยชน์แก่บุคคลอื่น ๆ มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ สร้างการยอมรับนับถือแก่บุคคลอื่น ๆ การสร้างความเชื่อมั่น

2. ควบคุมพฤติกรรม หมายถึง การสำรวมพฤติกรรมทางกาย การระมัดระวังในการใช้คำพูดต่อสาธารณะ ควรแก่การเคารพนับถือ บุคลิกภาพที่ดี มีความเชื่อมั่นในตัวเอง มีความเชื่อมั่นในตัวผู้อื่น

3. เสียสละ หมายถึง การเสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อประโยชน์ส่วนรวม การอุทิศตัวเพื่อประโยชน์ส่วนรวม การรักษาผลประโยชน์ของส่วนรวม การแสวงหาทรัพยากรเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม

4. ซื่อตรง หมายถึง ทำงานด้วยความตรงไปตรงมา ความซื่อสัตย์สุจริตในหน้าที่ ความจริงใจ ไม่หลอกลวง ไม่โกหก มีความโปร่งใส ตรวจสอบได้ ความยุติธรรม ความไม่เอินเอียง

5. อ่อนโยน หมายถึง อหยาศัยดีมีความเป็นมิตร ความยิ้มแย้มแจ่มใส ความอารมณ์ดี ความไม่เย่อหยิ่ง ความไม่หยาบคาย ความไม่ถือตัวถือตน มีความงามสง่าในท่วงทีกริยา มีความสุภาพนุ่มนวลละมุนละไม มีมารยาท มีความเมตตา มีความอ่อนน้อมถ่อมตน

6. ยับยั้งจิตใจ หมายถึง ความไม่หลงในอำนาจ ลาภ ยศ ความไม่หลงในสิ่งชั่วร้ายต่าง ๆ ไม่ลุ่มหลงด้วยความโลภ อดทนอดกลั้นต่อสิ่งชั่วร้ายต่าง ๆ ความเสมอต้น เสมอปลายในการทำงาน ความมุ่งมั่นตั้งใจทำงานด้วยความทุ่มเท

7. ระวังความโกรธ หมายถึง ไม่แสดงอาการเกรี้ยวกราด ไม่มีอารมณ์ฉุนเฉียว หุนหัน พลันแล่น ไม่มีความเกลียดชัง ไม่มีความอิจฉาริษยา

8. ไม่เบียดเบียน หมายถึง ไม่บีบบังคับกดขี่ ไม่หลงระเหิรอำนาจขาดความกรุณา ไม่หาเหตุเบียดเบียนลงโทษผู้ใด ไม่ใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบ ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น รักความสงบสุข

9. อดทน หมายถึง มีความวิริยะอุตสาหะต่อการทำงาน อดทนต่อการทำงาน อดทนต่อการติเตียน ว่าร้าย นินทา ถ้อยคำเลียดสี ถากถาง อดทนต่อแรงกดดัน มีความนิ่ง สุขุม

10. หนักแน่น หมายถึง มีอุดมการณ์ในการทำงาน มีอุดมการณ์ในการใช้ชีวิต ไม่เอนเอียง หวั่นไหวไปตามสิ่งต่าง ๆ ไม่ประพฤติดนให้เสื่อมเกียรติ ยึดมั่นตามหลักคำสอนของศาสนา

การมีส่วนร่วมของครู หมายถึง การที่บุคคลในองค์กร หรือต่างองค์กร ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ทั้งทางตรงและทางอ้อมได้เข้ามามีส่วนร่วมในการร่วมดำเนินการ การร่วมวางแผน การร่วมรับผลประโยชน์ การร่วมตัดสินใจ ซึ่งอยู่บนพื้นฐานของการแบ่งอำนาจหน้าที่ ทำให้เกิดการสร้างสรรค์ที่จะกระทำในสิ่งที่บรรลุเป้าหมายของกลุ่ม ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมกระบวนการ แลกเปลี่ยนข้อมูลที่เหมาะสม และเป็นที่ยอมรับร่วมกัน เพื่อให้กลุ่มบรรลุตามเป้าหมาย อย่างมีประสิทธิภาพ และคุณภาพมากที่สุดมี 4 ด้านดังนี้

1. การดำเนินงาน หมายถึง ครูมีโอกาสได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาทุกระดับ การพัฒนาตรงกับความต้องการของสถานศึกษาและชุมชน การพัฒนาศักยภาพบุคคล องค์กร ชุมชน อย่างมีประสิทธิภาพ ครู ชุมชน มีส่วนร่วมในการบริหาร

2. การวางแผน หมายถึง การปรึกษาหารือร่วมกับคณะครู ให้ครูมีโอกาสในการร่วมคิด ร่วมวางแผน การวิเคราะห์และศึกษาความต้องการของบุคลากรในโรงเรียน การจัดลำดับความสำคัญของสภาพปัญหาและความต้องการ การกำหนดนโยบาย ให้ครูร่วมกำหนดเป้าหมาย การจัดการศึกษา แก่สถานศึกษา

3. การรับผลประโยชน์ หมายถึง ให้ครูมีส่วนร่วมรับผิดชอบในงานต่าง ๆ การกระจายผลประโยชน์ถึงคณะครูและชุมชน การร่วมรับผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม การคำนึงถึงผลประโยชน์ ของส่วนรวมเป็นหลัก

4. การตัดสินใจ หมายถึง เปิดโอกาสให้เลือกตัวแทนเข้าไปเป็นกรรมการที่มีอำนาจการตัดสินใจ และร่วมตัดสินใจ เปิดโอกาสให้คณะกรรมการตัดสินใจในการจัดหรือปรับปรุงระบบ เปิดโอกาสให้คณะกรรมการตัดสินใจที่ต้องผ่านกระบวนการคิด พิจารณาไตร่ตรอง และวิเคราะห์แล้ว

การตัดสินใจเกี่ยวกับแนวทางที่ถูกต้องเพื่อใช้ทรัพยากรที่จำเป็นให้เกิดประโยชน์สูงสุด เปิดโอกาสให้คณะกรรมการตัดสินใจเพื่อให้สามารถใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เปิดโอกาสให้คณะกรรมการตัดสินใจดำเนินการควบคุมงานให้สำเร็จตามระยะเวลา และเป้าหมายที่กำหนดไว้

ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ผู้อำนวยการและรองผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 1

ครู หมายถึง ข้าราชการครูที่ปฏิบัติหน้าที่การสอนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 1

สถานศึกษา หมายถึง สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 1

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการใช้หลักธรรมทศพิธราชธรรมของผู้บริหารสถานศึกษากับการมีส่วนร่วมของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 1 ผู้วิจัยได้ศึกษา วิเคราะห์ สังเคราะห์และสรุปหลักธรรมทศพิธราชธรรมจากแนวคิดของ พุทธทาสภิกขุ (2549 : 22-25) , วิสิษฐ์ เดชกุญชร (2551 : 10-11) , สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน) (2553 : 11-14) , กมล ฉายาวิณะ (2554 : 42-46) , สุเมธ ดันติเวชกุล (2555 : 272-273) , สาโรจน์ กาลศิริศิลป์ (ออนไลน์. 2553) , ปัทมา ปัทสาธู (ออนไลน์. 2555) , เพชรชนินทร์ การะวิโก (2558 : 129-130) , พระชัยวัฒน์ ธมฺมวฑฺฒโน (2552 : 17-22) , ประยงค์ แสนวนราณ (2557 : 147-150) , เกษม วัฒนชัย (2559 : 38-49) , ประภัศสร เสวิกุล (ออนไลน์. 2562) , พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิธิบุญยากร) (2556 : 34-80) , พุทธทาสภิกขุ (ออนไลน์. 2558) , โรม บุนนาค (ออนไลน์. 2559) , สุวัฒน์ อัสวไชยชาญ (ออนไลน์. 2562) , และการมีส่วนร่วมของครูตามแนวคิดของ สรยุทธ จันทร์สุข (ออนไลน์. 2553) , สมเดช สีแสง (2553 : 22) , สมยศ นาวิการ (2553 : 1) , จินตวิรี เกษมสุข (2554 : 19-21) , องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น (2554 : 5) , วัณชัย วัฒนศัพท์ (2555 : 5) , วชิรวัชร งามละม่อม (ออนไลน์. 2559) , จุฬารัตน เต็มผล (2561 : 10-12) , สมบัติ นามบุรี (2562 : 183) , เออร์วิน (Erwin. 1976 : 138) , สนธยา พลศรี (2550 : 22) , ฮอย และมิสเกล (Hoy and Miskel. 2001 : 341) , โคเฮน และอัฟโฮฟฟ์ (Cohen and Uphof. 1977 : 6) , กระทรวงศึกษาธิการ (2551 : 88-90) , ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม และพรรณทิพย์ เพชรมาก (2551 : 34) , ธร สุนทรายุทธ (2551 : 540) จากนั้นนำมาวิเคราะห์และปรับประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการสร้างกรอบแนวคิดในการดำเนินการวิจัย สามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังภาพประกอบ 1

ตัวแปรที่ 1

ตัวแปรที่ 2

หลักธรรมทศพิธราชธรรมมี 10 ประการ ดังนี้

1. ด้านการให้
2. ด้านควบคุมพฤติกรรม
3. ด้านเสียสละ
4. ด้านซื่อตรง
5. ด้านอ่อนโยน
6. ด้านยับยั้งชั่งใจ
7. ด้านระงับความโกรธ
8. ด้านไม่เบียดเบียน
9. ด้านอดทน
10. ด้านหนักแน่น

การมีส่วนร่วมของครู มี 4 ด้าน ดังนี้

1. ด้านการดำเนินงาน
2. ด้านการวางแผน
3. ด้านการรับผลประโยชน์
4. ด้านการตัดสินใจ

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

สมมุติฐานในการวิจัย

ความคิดเห็นความสัมพันธ์ระหว่างการประยุกต์ใช้หลักธรรมทศพิธราชธรรมของผู้บริหารสถานศึกษามีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานันทบุรี เขต 1

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี